

KRONIKA, REFERATI IN KRITIKE.

Kr. etnografski muzej v Ljubljani v letu 1929./30.

Največja težava, s katero se muzej bori že od svoje ustanovitve dalje, je vprašanje razstavnega prostora, oziroma vprašanje zidave posebne zgradbe za etnografski in etnografsko-obrtni muzej. Muzej je imel spočetka okrog 5300 etnografskih razstavnih predmetov, v devetih letih je pa to število narastlo na preko 20.000 predmetov, katerih večine ni mogoče nikjer razstaviti. Muzej ima prostora za razstavo noš iz vsega področja države, ne more razstaviti modelov hiš, poljedelskega orodja, keramike, lesene in železne plastike, slik, vezenin, za knjižnico ni prostora. Nabiranje predmetov se bo tudi poslej nadaljevalo in potrebe po prostoru bodo čedalje večje.

Zato se je ravnateljstvo v svoji spomenici od 26. avgusta 1930., št. 251/30, obrnilo na bansko upravo Dravske banovine s prošnjo, naj bi omogočila zidavo zgradbe za Etnografski muzej bodisi iz banskega proračuna, bodisi iz investicijskega posojila. Muzej bi stal na parceli ob Bleiweisovi cesti. V spomenici se je naglasilo, da po manjkanje prostorov zelo ovira razmah dela na polju domače etnografije in se je predlagalo, naj bi se zidala toliko zgradba, da bi v njej našel prostor etnografski in etnografsko-obrtni muzej pa še prostori za razstavo meščanske zgodovinske obrti, za katero v Narodnem muzeju ni nobenega prostora več. Etnografski muzej bi potreboval pet pisarniških prostorov, prostor za knjižnico in arhiv, restavratorsko in preparatorsko delavnico ter fo-

tografski laboratorij, kakih šest razstavnih dvoran za kmečko arhitekturo in tipične interieure sob, kamer in kuhinj, dve dvorani za razstavo pohištva, leseno in železno, keramično, tekstilno kmečko obrt, dve dvorani za razstavo poljedelskega in obrtnega orodja, tri dvorane za razstavo noš in vezenin, dvorano za plastiko in slikarstvo, dvorano za glasbeni folklor, dvorano za razstavo običajev in dve dvorani za razstavo predmetov eksotičnih narodov.

Tej prošnji se je obljubilo ugoditi kakor hitro bo mogoče. Tehnični oddelek Gradbene direkcije pri bankski upravi v Ljubljani je že obravnaval načrt nove zgradbe in proučil muzejске potrebe po novih prostorih.

Toliko o reševanju vprašanja muzejskih prostorov.

Personalni status:

Direktor muzeja, dr. Niko Zupanič I/II.

Kustos: dr. St. Vurnik, I/8, 2.

Restavrator: M. Gaspari, III/4, 1.

Preparator: Drago Vahtar.

Muzeju prideljena: učiteljica Mia Breje.

Služiteljica: Iv. Ažman.

Restavrator M. Gaspari je bil imenovan z odlokom P. br. 11507 od 11. julija 1929. in je svojo službo nastopil dne 19. julija 1929. Gna. M. Brejčeva je služila eno leto brezplačno kot volonterka, meseca oktobra leta 1929. pa je bila nastavljena na dekliški osnovni šoli v Ljubljani in prideljena na delo Etnografskemu muzeju. Da doseže

stalnost v državni službi, pa mora najmanj dvajset mesecev poučevati na osnovni šoli in potem položiti stalnostni izpit. Mia Brejčeva sedaj poučuje na šoli sester uršulink v Ljubljani in obenem deluje v muzeju.

Dotacije za materialne izdatke je nakazala vlada za l. 1929./30. 46.000 Din, za l. 1930./31. pa 73.000 Din.

Torej se je dosegla l. 1930./31. v primeri s prejšnjimi leti, ko je muzej dobival za materialne izdatke letno le kakih 45.000 do 50.000 Din, nekoliko zvišana dotacija, ki pa še vedno ne zadošča, da bi se muzejsko delo razmahnilo, kakor bi bilo spričo razmer in rapidnega ginevanja objektov potrebno.

Naj sledi v nadaljnjem pregledu dela v muzeju l. 1929./30.

Etnografski muzej je v letu 1929. in 1930. nadaljeval svoje delo po prvotno stavljenih smernicah.

Kar se tiče kmečke arhitekture, se je v avgustu raziskovalo po Notranjskem (Vrhniku, Rakek, Unec, Planina), v septembru obdeloval bohinjsko-blejski kot z Mojstrano in Kranjsko goro, škofjeloško-kranjska okolica in Poljanska dolina (prav posebna zahvala gre g. Juliju Lenassiju, trgovcu iz Žirov, ki je požrtvovalno vodil po terenu in omogočil hitro in uspešno delo v poljanski dolini in v žirovskih hribih). V decembru se je raziskovalo po Beli Krajini (Črnomelj, Vojna vas, Gradec, Podzemelj, Krasinc) in v marcu 1930. istotam zopet nadaljevalo (Črnomelj, Semič, Kot, Gradac, Zemelj, Podzemelj, Krasinc, Griblje). Restavrator je bil poslan v Bohinj, kjer je v stari Fužini kopiral pet zanimivih kmečkih fresk iz leta 1790. v naravni velikosti. V juliju se je raziskovalo na področju Dobropolj, Velikih Lašč, Škocjana pri Turjaku. Zadnja številka »Etnologa« je prinesla

daljši članek o alpski hiši »Kmečka hiša Slovencev na južnovzhodnem pobočju Alp« s številnimi reprodukcijami in tlorisi. Za Belo Krajino in deloma Dolenjsko je material že skoro zbran. Preostanejo še krajine v bivši Štajerski, Koroški na bivšem Goriškem in Primorskem. Štajerskega in koroškega materiala je nekaj že obdelanega, pa bo treba dosedanje rezultate še dopolniti. Bivšo Primorsko in Goriško je pa zaradi sedanjih političnih razmer za raziskovalca iz naše države, žal, zaenkrat nemogoče in zato je posebno nerodno, da se tamošnji naši rojaki za polje etnografije tako malo zanimajo. Med tem, žal, material rapidno gine.

Muzej ima že dolgo časa v načrtu modele kmečkih hiš vseh tipov iz slovenske zemlje. Stvar je pa draga in predvsem za razstavo teh modelov ni v muzeju zaenkrat prav nikakega prostora in tako narejanje teh modelov le počasi napreduje. Dovršena je zaenkrat bizeljska hiša, ki jo je po načrtih izdelal preparator. Muzej je pripravil tudi kolekcijo tlorisov, konstrukcijskih risb in fotografij za razstavo, ki je žal, radi pomanjkanja prostora še ni mogoče razstaviti. Ko bo to mogoče, bo lahko podan slikovno precej točen pregled kmečke arhitekture iz vseh do danes raziskanih krajev. Topot prinaša »Etnolog« razpravo o ognjiščih rabskih Slovencev.

Tudi razstava pohištva in orodja ter rezbarskih izdelkov se je pomnožila za več predmetov. Muzej je nabavil skrinjo s petimi slikami iz Mokronoga (druga četrtina XIX. stol.), dalje zanimivo ornamenirano skrinjo iz Poljanske doline iz leta 1683. G. Julij Lenassi je daroval muzeju dve pisani skrinji in poslikano omarico (iz zač. XIX. stoletja) in leseno Madono iz Žirov, za kar naj mu bo na tem mestu izrečena najlepša

zahvala. Po njegovem prizadevanju so kmetje v žirovskih hribih darovali muzeju dva dekorativno izrezljana stara žličnika, dva lično stružena lesena svečnika iz konca XVIII. in zač. XIX. stoletja. V bohinjskih hribih (Koprivnik) je nabavil muzej originalen star »dimnjek,« deloma dekorativno izžagan, v Srednji vasi in Stari Fužini v Bohinju pa dve zelo stari, dekorativno izžagani in poslikani zibelki, stari nad sto let. Župnik v pokoju, g. Jože Klekl iz Črensovcev v Prekmurju je podaril muzeju izredno zanimivo staro skrinjo iz Prekmurja. Stara je nemara nad 200 let, ima obliko panonskega sarkofaga in je tehnično in ornamenatno zanimiva po svojem geometričnem, vrezanem dekorju. Naj bo na tem mestu plemenitemu darovalcu izrečena najlepša zahvala. Jože Cvetek, posestnik v Srednji vasi v Bohinju je muzeju daroval lesen kip Pieta, delo kmečkega umetnika iz Bohinja, Ivana Sodja iz Jereke pa staro zibelko in tri »bohke,« istotako delo kmečkih rezbarjev pred kakimi sto leti. Župnik Añton Mrkun v Dobropoljah na Dolenjskem je daroval ali od kmetov svoje fare izprosil za muzej čisto lesen plug »drvino,« lesen in rezljarski ornamentiran originalen star komat, dve tipično dolenjski Madoni, več figuralno okrašenih pečnic, staro železno uro, staro železno ogrodje cerkvenega lesenca, kositrasto staro svetiljko in oblikovno značilno pleteno košarico. Najtoplejša mu hvala! Muzej je na novo pridobil šest modelov za mali kruhek iz škofjeloške okolice (prodal g. A. Gaber). Med temi je eden valjast, kakršnega muzej še ni imel doslej. Župnik v Stari Oselici je daroval muzeju star železen nagrobni križ iz začetka XIX. stoletja, ročno kovano delo. Hvala! Naj bi temu križu sledili še ostali, kar se jih še da dobiti na zapuščenih pokopališčih!

Tudi keramična zbirka muzeja se je tačas precej pomnožila. Leta 1929. je muzej nakupil 36 kosov keramičnega posodja in igrač iz Komende na Gorenjskem, dalje zbirko keramičnih igrač iz Dolenje vasi pri Ribnici (48 kosov), potem 8 kosov skled in majolik iz Gradca na Belokranjskem. V juniju leta 1930. je za muzej nakupil g. prof. Mirko Bitenc v petih vaseh v Prekmurju 103 kose značilnih prekmurskih keramičnih oblik, barvno ornamentiranih. Naj mu bo zahvala za njegovo požrtvovalnost! Iz Žirov in Poljanske doline je poslal muzeju g. Julij Lenassi iz Žirov 9 figuralno v reliefu okrašenih pečnic v dar. Tudi župnik A. Mrkun jih je nekaj za muzej nabral, kakor že gori omenjeno. Muzej jih je nekaj nabavil tudi v Bohinju.

Kar se slikarij tiče, je muzej kupil od nekega prekupca leseno tablo iz znamenja, ki predstavlja Marijo, dva svetnika in krajino z dvema cerkvama iz kranjske okolice in nosi letnico 1814. Po zaslugi g. Lenassija je bila muzeju v Gorenji vasi darovana znamenjska tabla s sveto Trojico in dveh svetnikoma. Omenjeni gospod je daroval muzeju panjsko končnico iz leta 1823. Po g. Mrkunu sta bili tudi dve sliki na steklo darovani muzeju. Kupil pa je muzej 16 slik na steklo iz Poljanske doline in okolice Logatca. Med temi je nekaj takšnih s slovenskimi napisi. Muzej je, kakor že gori rečeno, oskrbel kopiranje petih kmečkih fresk v Stari Fužini v Bohinju iz leta 1790. v naravni velikosti (izvršil restavrator M. Gaspari). Treba bi bilo še marsikaj takih slik kopirati, ker jih vsako leto veliko zabelijo in so postale že prava redkost, dočim so nekdanj v velikem številu dajale slovenski alpski hiši njeno slikovito obelježje.

Napredovala je tudi zbirka noš. Direktor je nabavil na Kosovem polju te-le predmete: 1. vezan jelek iz Gračanice, 2. vezan zubun iz Gračanice, 3. suknjen, vezan jelek iz Sofalije pri Prištini, 4. vezeno košuljo iz Gračanice, 5. košuljo iz Sofalije, 6. vijačo iz Lipljana, 7. vijačo iz Gračanice, 8. vijačo iz Gračanice, novejšo, 9. boščo iz Gračanice, 10. maramo (peškir) iz Sofalije, 11. maramo, srebro vezano, iz Sofalije, 12. peškir iz Prištine, 13. čarape iz Gračanice, 13. arnavtsko zibelko iz Prištine, 14. arnavtski otroški voziček iz Prištine, 15. par arnavtskih lesenih nanul, 16. arnavtsko čepico kedžo iz Prištine, 17. arnavtski koralni amulet iz Prištine, 18. isto, 19. par pozlačenih uhanov iz Prištine, 20. dve parici iz Prištine. Ti predmeti so znatno izpopolnili dosedanje nakupe srbskih noš.

Hrvatske noše so se leta 1930. izpopolnile s temi predmeti: 1. djega iz Slavonije, 2. marama zlatara iz Slavonije, 3. vojvodinska kapa, 4. košulja iz zagrebške okolice, 5. košulja od istotam, 6. turapoljska dolama, 7. kaput iz okolice Zagreba.

Od slovenskih noš je dal muzej v letu 1930. ponarediti ziljsko in rožansko-mežiško žensko nošo. V načrtu je tudi kroj iz Primorske. Gg. župnik Klekl in stud. phil. Vilko Novak iz Prekmurja sta obljubila muzeju doposlati pristne prekmurske noše. G. župnik I. Katnik iz Gorij v koroški Zilji je muzeju poslal točne popise današnje ziljske moške in ženske noše, za kar naj mu bo izrečena topla zahvala. Muzej je ob priliki proslave 600 letnice naselitve Kočevarjev oskrbel fotografije vseh kočevskih noš, ki so bile v slavnostnem izprevodu.

Zbirka ljudskih melodij se je v dveh letih pomnožila za 1400 melodij. Nad tisoč jih je muzeju po-

slal znani nabiralec organist F. Kramar iz Poljan nad Škofjo Loko. Muzej je pridobil tudi znamenito Kokošarjevo zbirko goriških melodij (750), ravnatelj konservatorija g. M. Hubad je muzeju izročil sto harmonizacij pesmi iz Kokošarjeve zbirke in važno korespondenco. Msgr. Stanko Premrl je muzeju poklonil folklorni del iz glasbene zapuščine pokojnega skladatelja župnika Jakoba Aljaža. Muzej je nabavil prepise iz Kubove in Kuhačeve zbirke ter prepise slovenskih pesmaric iz l. 1689., 1724. in 1752 ter 1768. Zbirka je sedaj inventarizirana in urejena. Treba jo bo še izpopolniti z materialom iz Koroške in zlasti iz bivše Goriške, Primorske in severne Istre. Zbirke prekmurskih (400) kanonik g. dr. F. Kimovec muzeju še ni izročil, ker radi boleznj ni še mogel izvršiti čistopisa. Ta številka »Etnologa« prinaša Studijo o glasbenem folklorju v Beli Krajini. Kar se tiče glasbenih instrumentov, je muzej kupil originalne črnogorske gusle.

Kar se tiče običajev, šeg, vraž, ljudske medicine, se je zapisovalo po Gorenjskem, Dolenjskem in v Beli Krajini. Župnik I. Katnik je poslal muzeju dragoceno in veliko zbirko zagovorov iz Ziljske doline (najlepša hvala!), tudi župnik A. Mrkun je nabiral v dobrepoljskem okraju in obljubil nabrano blago darovati muzeju. V Prekmurju in med rabskimi Slovenci sta obljubila nabirati to blago dr. Avgust Pavel in stud. phil. Vilko Novak. Glede vraž bo muzej nabavil Navratilovo rokopisno ostalino v obdelavo. Zadnji slavistični kongres v Pragi je sklenil izdati knjigo Handbuch des slawischen Volks-glaubens in je slovenski del poveril kustosu etnografskega muzeja v Ljubljani. Zanimiv srebrn votiv iz Soluna je podaril muzeju konservator dr. F. Stele. Najlepša hvala!

Na občnem zboru članov »Maticе Srpske«, dne 30. IX. je bil ravnatelj ljubljanskega Etnografskega Muzeja, dr. Niko Zupanič, izbran za častnega člana te najstarejše kulturne institucije (ustanovljena 1826.) pri Srbih.

V drugi polovici septembra 1930. se je vršil v Coimabri in Lizboni IV. kongres mednarodnega antropološkega instituta s sedeščem v Parizu. Na ta kongres je bil povabljen tudi ravnatelj muzeja kot delegat Jugoslavije, ali se ga ni udeležil ker ni dobil podpore za potne stroške. Poslan je bil samo pozdravni telegram na adresu g. prof. Pessoa v Coimabri, kjer je začel kongres poslovati (20. IX. 1930.).¹

Antropološka merjenja v zvezi z etnološkimi studijami hiš in noč je vršil leta 1930. ravnatelj dr. N. Zupanič v Južni Srbiji, v krajih in okoličih: Prištine, Gazi, Mestana, Gračanice, Čaglavice, Lipljana, Velike reke in Miloševega.

Muzej je izdal dve številki »Etnologa«, ki si je zopet znatno razširil svoj krog znanstvenih odjemalcev in interesentov. Zamenjavo so

¹ BRZOJAVKA

odposlana dne 20. septembra 1930. na spodnji naslov ob priliki kongresa.

Monsieur

Dr. Alberto Pessoa Alpenduras,

Portugal

Coimbra

Ljubljana, le 20. septembre 1930

Monsieur,

Je regrette infiniment de ne pouvoir pas participer personnellement au IVe Congrès international de l'Institut anthropologique. En pensée, je participe à vos conférences et résolutions, destinées au progrès de l'anthropologie. Veuillez transmettre à M. M. les congressistes l'expression de mes sentiments distingués et de mes vœux de bon succès,

Dr. Niko Zupanič

Directeur de Musée ethnographique
de Ljubljana, ancien ministre Yougoslavie

zaprošili med drugimi ruska in bavarska akademija, Museo Nacional de Historia natural v Buenos Airesu, Nordijski muzej v Kodanju, Institut za antropološke studije v Varšavi, Hessische Vereinigung f. Volkskunde, Giessen, in drugi.

Muzej je leta 1929. razstavil nad sto predmetov na mednarodni razstavi v Barceloni. Leta 1930. je razstavil predmete svoje eksotične zbirke v okviru misijonske razstave na velesejmu v Ljubljani. Po svojem direktorju se je muzej udeležil l. 1930. III. kongresa slovanskih etnografov in geografov. Ravnatelj muzeja je bil predsednik etnografske sekcije. V jeseni 1930. se je ravnatelj v imenu muzeja in redakcije »Etnologa« udeležil bizantinološkega kongresa v Atenah.

Muzej so obiskali v letu 1929./30. mnogi odlični domači in inozemski gostje. O priliki III. vseslovanskega kongresa geografov in etnografov so ga obiskali in ogledali mnogi odlični slovanski etnografi, kakor: dr. Adam Fisher (Lwov), dr. Artur Schneeweiss, dr. František Pospíšil (Brno), univ. prof. dr. Josip Shranil (Praga), univ. prof. dr. Roman Frankowski (Varšava), dalje dr. Borivoje Drobnjaković (direktor etnografskega muzeja v Beogradu), univ. prof. dr. Bora Milojević (Beograd) in drugi odlični znanstveniki. Dne 21. novembra 1930. je obiskala muzej delegacija Francije, ki je prisostvovala odkritju spomenika hvaležnosti Franciji v Beogradu. V tej so se nahajali bivši prosvetni minister in senator francoski Andre Honnorat, rektorja univerz iz Montpellierja in Poitiersa Coulet in Pineau in drugi odličnjaki. Sprejela sta jih ravnatelj etnografskega muzeja dr. N. Zupanič in Narodnega muzeja dr. Josip Mal in jima razkazala muzej. Posebno so se francoski učenjaki zanimali za naše

narodne noše, pohoštvo, vezenine in panjske končnice, ter za spomine iz časov Ilirije. V spomin na obisk so gostje prejeli vse letnike »Etnologa«. O muzeju in njega uredbi so se zelo pohvalno izrazili. — V mesecu marcu so obiskali muzej številni srbski se-

ljaki iz okolice Kruševca. Naša slika nam jih kaže pred ljubljanskim muzejem zbrane okrog obeh ravnatelj. Poleti je muzej obiskala mešana jugoslovansko-bolgarska komisija, v jeseni pa celokupno članstvo historičnega seminarja iz zagrebške univerze.

Seljaki iz okolice Kruševca na posetu v ljubljanskem muzeju dne 22. marca 1930.

K. Hilden: Neandertalshminen ja hänen maantieteellisen ulevinneisyytensä. (L'homme de Néanderthal et sa distribution géographique). Helsinki 1930.

Neanderthalski človek in njegova geografska razporeditev.

Smoter tega članka je, nuditi na podlagi zadnjih publikacij kratek pregled o našem dosedanjem znanju neanderthalskega človeka, o njegovem kronološkem pojavljanju, geografski razporeditvi, njegovih fizičnih lastnostih, industriji in razprostranjenosti.

Po zgodovinski sestavi najditev, ko nam je danih nekaj predstav o času ledene dobe, opazuje pisatelj dalj

časa teritorialno vprašanje, katero je zavalzel neanderthalski človek z ozirom na zadnje najditve. Sergi n. pr. omenja odkritje lobanj leta 1929. v okrožju Rima. Zemljevid na strani 47. vsebuje vse najdbe, katerih starost in pristnost so neovrgljive, kakor n. pr. izkopanine iz Podkumoka, Simferopola, Saint Brudeleja. Vse te kažejo sorodnost z neanderthalskim človekom, kar pa do sedaj še, ni končno veljavno; so najbrže v zvezi s tem tipom. Najvažnejše izkopanine za karakterizacijo neanderthalskega človeka so popisane bolj podrobno. Na istem zemljevidu je po Obermaierju (1925) narisana največja ledeniška razežnost ledene dobe. Položaj plasti v odnosu z ledom kritega prostranstva predstavlja tako rekoč z